

63. ročník Fyzikálnej olympiády

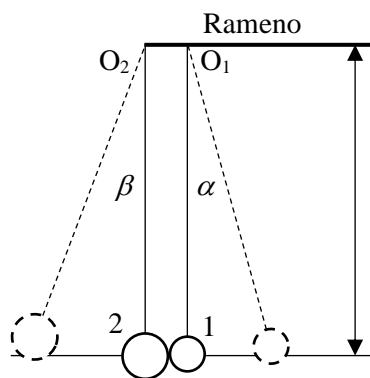
v školskom roku 2021/2022

Katégória C

Krajské kolo – text úloh

1) Dve kyvadla

Dve oceľové guľôčky 1 a 2 s hmotnosťami m_1 a $m_2 > m_1$ sú zavesené na tenkých vláknach, upevnených v bodoch O_1 a O_2 na dlhom vodorovnom ramene držiaka, obr. C–1. V rovnovážnom stave je spojnica ťažísk oboch guľôčok vodorovná a jej vzdialenosť od bodov O závesu je l . V tomto stave sa guľôčky dotýkajú a vlákna majú zvislý smer.

Obr. C–1

- Z rovnovážneho stavu vychýlime guľôčku 1 o uhol $\alpha_0 = 90^\circ$ v rovine závesov a uvoľníme ju. Guľôčka stredovo narazí do druhej guľôčky 2. Určte maximálne výšky h_{1a} aj h_{2a} , ktoré dosiahnu guľôčky 1 a 2 po zrážke.
- V druhom prípade vychýlime z rovnovážneho stavu guľôčku 2 o uhol $\beta_0 = 90^\circ$ a uvoľníme ju. Guľôčka stredovo narazí do guľôčky 1. Určte maximálne výšky h_{1b} aj h_{2b} , ktoré dosiahnu guľôčky 1 a 2 po zrážke.
- Určte podmienku pre pomer $p = m_2/m_1$ hmotností guľôčok, pri ktorom sú maximálne výšky guľôčok po zrážke rovnaké. Určte túto výšku h_m pre časť a) aj b).

Časti a) a b) riešte pre $m_1 = 20$ g, $m_2 = 50$ g, $l = 25$ cm. Zrážku guľôčok považujte za dokonale pružnú. Gravitačné zrýchlenie $g = 9,8$ m·s⁻¹.

2) Družica

V rovine rovníka Zeme sa pohybuje družica po kružnicovej trajektórii.

- Určte prvú kozmickú rýchlosť v_1 (teoretická rýchlosť obiehania družice okolo Zeme po kružnicovej trajektórii s polomerom Zeme R) a vyjadrite ju pomocou gravitačného zrýchlenia g na povrchu Zeme a polomeru R Zeme.
- Určte polomer r kružnicovej trajektórie družice, ktorej rýchlosť $v = k v_1$, ak $k < 1$.
- Určte koľkokrát preletí družica nad tým istým miestom na povrchu Zeme za jeden deň ($T = 24$ h). Polomer Zeme $R = 6,4 \cdot 10^6$ m, $g = 9,8$ N·kg⁻¹, $k = 0,707$. Zem považujte za homogénnu guľu. Uvažujte obiehanie Zeme v smere otáčania aj proti smeru otáčania Zeme.

3) Stláčanie plynu

Vo valci s piestom je dusík N_2 s objemom $V_0 = 5,0$ litrov, teplotou miestnosti $t_0 = 25$ °C a tlakom $p_0 = 200$ kPa.

- Určte hmotnosť m plynu vo valci.
- Najprv pomocou piestu plyn stlačíme na polovičný objem V_1 veľmi pomaly, takže sa udržiava teplota plynu rovná teplote miestnosti t_0 . Určte výsledný tlak p_1 plynu a teplo Q_1 , ktoré prešlo stenami valca do okolia.

- c) Potom stláčanie na objem V_1 opakujeme s tým rozdielom, že stlačenie urobíme rýchlo, takže teplo odvedené stenami valca počas stláčania je zanedbateľne malé. Určte výslednú teplotu t_2 plynu a prácu W_2 , ktorú vykonala vonkajšia sila pri stlačení plynu. Po stlačení počkáme dostatočne dlhú dobu, až sa teplota plynu vyrovná s teplotou t_0 miestnosti. Určte teplo Q_2 , ktoré prešlo stenami valca do okolia.
- d) Na mm-papier (v prílohe) zostrojte do spoločného grafu p – V diagram oboch dejov. Urobte si vhodnú tabuľku a zapíšte do nej pre každý dej po päť hodnôt tlaku a objemu plynu. Tieto údaje použite pri zostrojení grafu.

Plyn považujte za ideálny. Univerzálna plynová konštanta $R = 8,314 \text{ J}\cdot\text{K}^{-1}\cdot\text{mol}^{-1}$, molárna hmotnosť dusíka $M = 28 \text{ g}\cdot\text{mol}^{-1}$, Poissonova adiabatická konštanta pre dvojatómové molekuly $\kappa = 1,4$.

Pomôcka: Práca, ktorú vykoná plyn pri izotermickej zmene objemu zo stavu s tlakom p_z a objemom V_z do stavu s objemom V_k : $W = p_z V_z \ln \frac{V_k}{V_z}$, kde $\ln x$ je prirodzený logaritmus čísla x .

4) Uvoľnené teplo

Elektrickú sieť tvorí 12 rovnakých vodičov, každý s odporom $R = 10 \Omega$. Vodiče sú spojené do štyroch vzájomne prepojených rovnostranných trojuholníkov, obr. C–1.

Najprv pripojíme zdroj jednosmerného napätia $U = 12 \text{ V}$ k uzlom A a C.

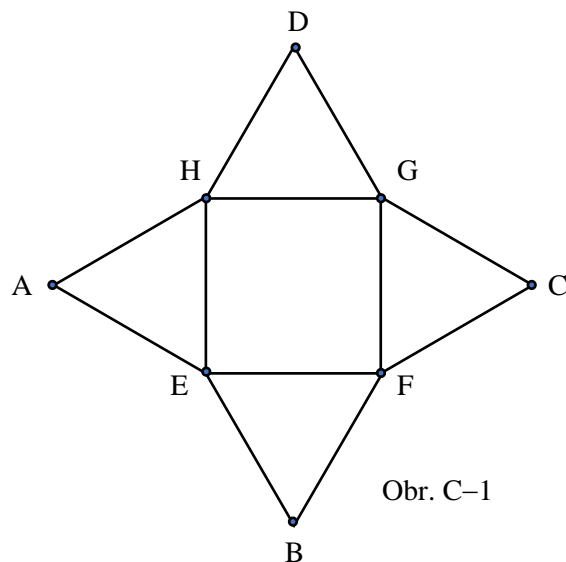
- a) Určte prúd prechádzajúci vodičmi AH, HD, HG a HE.
 b) Určte výkon P_1 zdroja.

Potom zdroj pripojíme k uzlom A a D.

- c) Určte výkon P_2 zdroja.

Nakoniec zdroj pripojíme k uzlom H a G.

- d) Určte výkon P_3 zdroja.
 e) Uveďte, ktorý z výkonov P_1 , P_2 a P_3 je najväčší a ktorý je najmenší.

Obr. C–1

Pri riešení každej z častí a) až d) obvod vhodne prekreslite, prípadne zjednodušte, pričom jednotlivé úseky nahraďte rezistorom s odporom R . Pri zjednodušovaní obvodu využite rôzne symetrie obvodu.

63. ročník Fyzikálnej olympiády – Úlohy krajského kola kategórie C

Autori návrhov úloh:

Kamil Bystrický (1, 3), Ľubomír Konrád (2, 4)

Recenzia:

Aba Teleki, Ľubomír Mucha

Preklad textu úloh do maďarského jazyka:

Aba Teleki

Redakcia:

Ivo Čáp

Vydal:

Slovenská komisia fyzikálnej olympiády

IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, Bratislava 2022

Príloha:

